

Robbanás a reaktorban „testközelből” – A csernobili katasztrófa és a kijevi magyar kolónia (1986–1987) ^[1]

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosától, Kijevtől 112 kilométerre fekvő csernobili atomerőmű egyik reaktorában 1986. április 26-án bekövetkező robbanás és annak környezeti, népegészségügyi és gazdasági következményei, csakúgy, mint a világ közvéleményét, a magyar társadalmat is aggodalommal töltötték el. A forrásközlés a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött korabeli archívumából ad közre négy, eddig publikálatlan iratot, amelyek a katasztrófa helyszínéhez földrajzilag legközelebb lévő magyar kisközösség, a kijevi kolónia vészhelyzettel kapcsolatos reakcióiba engednek bepillantást.

Bevezető^[1]

Az 1986. évi csernobili katasztrófa magyarországi politikai és társadalmi recepciójának,^[2] valamint gazdasági, környezeti, demográfiai és népegészségügyi hatásainak története alaposan feldolgozott témakörnek számít a hazai társadalom- és természettudományokban, a katasztrófa tanulságainak levonása napjainkban is élénk tudományos és társadalmi diskurzus tárgya.^[3] Az 1986. április 26-án bekövetkezett robbanás helyszínéhez nagyon közel, mintegy 112 kilométerre fekszik Kijev, az akkori Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság (SZSZK) fővárosa, amely közel 2,6 millió lakosával nemcsak a Szovjetunió harmadik legnagyobb városa volt, hanem már akkoriban is világvárosnak számított.^[4]

A kijevi Cservenoarmijszka (ma: Velika Vaszilivszka) utca 1977-ben. ^[2]

Forrás: Fortepan 84523. sz. Fortepan / MHSZ

Kijev, 1977. Vossozgyinyenyija sugárút.
Forrás: Fortepan 15748. sz. Fortepan / MHSZ

Az 1980-as évek második felében számos magyar élt és dolgozott ott. Földrajzi értelemben ők voltak a legközelebb a reaktor robbanásának helyszínéhez, így az időjárás szeszélyének függvényében, a Kárpát-medencei magyar etnikai törzsterület egészéhez viszonyítva a legjobban kitéve a katasztrófa esetleges negatív egészségügyi hatásainak (sugárszennyezettség stb.). Jelen forrásközlés a Kijevben dolgozó és tanuló magyar állampolgárok veszélyhelyzettel kapcsolatos reflexeire fókuszál, négy levéltári irat segítségével bepillantást nyerhetünk abba, hogy ennek a kolóniának a tagjai hogyan értékelték a helyzetüket, milyen aggodalmak, félelmek töltötték el őket, és milyen jellemző egyéni stratégiákat választottak.

Két kis magyar közösség egy világvárosban

Amennyiben az 1980-as évek második felében Kijevben letelepedett, tartósan vagy ideiglenesen (de életvitelszerűen) élő, magyar nemzetiségű személyekből álló entitás kapcsán a megfelelő szóhasználatot keressük, mindenekelőtt tisztáznunk kell, hogy a földrajzi-származási háttér és az állampolgári jogállás alapján valójában legalább két közösséget kell megkülönböztetnünk. Az egyik a Kárpátaljáról elszármazott, magyar gyökerekkel és nemzeti identitással rendelkező, de a szovjet éra évtizedei alatt egzisztenciális vagy családi okokból az Ukrán SZSZK fővárosába átköltöző, áttelepedő szovjet állampolgárságú személyekből álló városi szörványközösség, a másik a Magyar Népköztársaság ott dolgozó vagy tanuló állampolgárainak csoportja. Ezek szétválasztása azért is fontos, mert a mellékletben publikált iratok szerzői a „kolónia” kifejezés alatt kizárólag ezen utóbbi kategória képviselőinek, tagjainak az együttesét értik.[5]

Az 1944–1945 után, de leginkább a hruscsovi enyhülés feltételrendszerében a Szovjetunió európai területein fekvő nagyvárosokban alapvetően kis létszámú, több tucatnyi, netán egy-két száz főből álló „kárpátaljai magyar diaszpórák” alakultak ki. *Botlik József* és *Dupka György* becslései szerint a szovjet érában mintegy 12 ezer magyar telepedett át a Kárpátokon túlra, s Lvovtól Vlagyivosztokig szinte mindenhol éltek kárpátaljai magyarok.[6] A legnagyobb lélekszámú csoportok a szövetségi állam fővárosában, Moszkvában, az Ukrán SZSZK Kárpátaljához legközelebb eső gazdasági, kulturális regionális centrumában, Lvovban,[7] illetőleg a tagköztársaság igazgatási központjában, Kijevben, továbbá leginkább a balti államok nagyvárosaiban (Tallinn, Tartu, Riga) jöttek létre.

A Baltikum, és elsősorban az ÉszT SZSZK, a sok más szovjet tagköztársaságnál jóval szabadabb társadalmi, szellemi légkörre és az élénkebb skandináviai, nyugati kapcsolata miatt nemcsak az orosz értelmiségiekre,[8] hanem a kárpátaljai magyarokra is jelentős vonzerőt gyakorolt.[9] Elsőként, 1988. november 11-én, éppen Észtországban alakult meg a szinte kizárólag Kárpátaljáról elszármazott magyarokat tömörítő kulturális szervezet, a Munkácsy Mihály Magyar Kultúregyesület, amelybe rögtön a létrejöttét követően több, mint hetvenen léptek be.[10] Egy későbbi diplomáciai jelentés mintegy kétszázötven főre tette az észtországi magyarok lélekszámát.[11]

Lvov és Kijev esetében a nagyobb létszámú diaszpórák kialakulásának elsősorban az a tényező kedvezett, hogy előbbi a Kárpátaljához legközelebb eső nagyváros, míg utóbbi a tagköztársaság fővárosa volt a maga igazgatási, gazdasági, kulturális, oktatási kompetenciáival és szerepkörével.[12] A Baltikumban gyökeret eresztett kárpátaljai magyarok egyesületeihez képest kisebb fáziskéséssel, csak 1989 telén jöttek létre a Lvovi és a Kijevi magyar szervezetek. A Magyarok Kijevi Egyesületét 1989. december 17-én alapították.[13] Ez minden bizonnyal azzal is magyarázható, hogy a hivatalosan 1989. február 26-án Ungváron megalakított Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) bejegyeztetését sokáig hátráltatták a hatósági szervek, sem az ukrán pártszervek, sem a szovjet központi kormányzat nem akarták elismerni azt legitím önszerveződésként.[14]

Ezeknek a diaszpóráknak két jellemvonását emelhetjük ki. Egyrészt a Szovjetunió által kínált földrajzi mobilitás elsősorban a képzetlenebb rétegek számára jelentett perspektívát és egzisztenciális felemelkedési lehetőségeket, így a szovjet nagyvárosi környezetben a kárpátaljai közösségeken belül szinte mindenhol felülreprezentáltak voltak az értelmiségiek. Különösen igaz ez a kijevi magyarságra, a Magyarok Kijevi Egyesületének (MKE) tagsága döntően kvalifikált személyekből állt, számos közigazdászra, orvosra, matematikusra, fizikusra, operaénekesre, történészre, festőművészre, vállalkozóra bukkanhatunk közöttük.[15] az első elnöke *Vígh János* építésmérnök, alelnöke (majd elnöke) *Vass Tibor* építésmérnök, a Lavra múzeumegyüttes igazgatóhelyettese volt. Másrészt, noha a kárpátaljai diaszpórák közösségi, kulturális önszerveződésének motorja ez a szürkeállomány volt,[16] a jogi kereteit a gorbacsovi peresztrojka idején kialakuló politikai pluralitás feltételrendszere egyengette, s ily módon ezek a közösségek nemcsak a többségi társadalmak, hanem a magyar diplomácia számára is csak 1988–1989-ben váltak láthatóvá.

A Kijevi Magyar Főkonzulátust 1969. április 17-én nyitották meg.[17] A létrehozását a magyar kormányzat részéről elsősorban gazdasági szempontok indokolták, az Ukrán SZSZK-nak, mint a Magyarországgal szomszédos szovjet tagköztársaságnak – és tegyük hozzá, a Szovjetunió harmadik legnagyobb tagköztársaságának – a magyar–szovjet gazdasági kapcsolatok rendszerében különleges hely jutott: 1968. évi adatok szerint a magyar–szovjet áruforgalom ötöde, közel 220 millió rubel ennek a tagköztársaságnak a területén bonyolódott le. Érdekes azonban, hogy a misszió felállításának szükségességét hangoztató argumentáció része volt az is, hogy a Kárpátontúli terület magyarsága a főkonzulátus tevékenysége révén könnyebben hozzáférhet majd a magyar kultúra értékeihez és a szocialista Magyarország fejlődésére vonatkozó információkhoz.[18]

A forrásokból egyértelműen leszűrhető, hogy a Kijevi Magyar Főkonzulátus és személyesen az annak élére 1986. október 1-vel kinevezett[19] *Páldi András* főkonzul jelentős háttértámogatást nyújtott nemcsak a kárpátaljai magyarság, hanem a Kárpátaljáról elszármazott kijevi magyarság önszerveződéséhez is. A hivatalos jogi aktus, a Magyarok Kijevi Egyesületének 1989. december 17-i megalakulását megelőzte egy előkészítő ülés, melynek a magyar főkonzulátus adott helyet, s később az egyesületi összejövetelek is a külképviselet helyiségeiben zajlottak.[20] Mindazonáltal semmi nyoma nincs annak, hogy 1989 ősze előtt Kijevben a kárpátaljai eredetű magyar diaszpóra tagjai és az ukrán főváros magyarságának másik alaprétege, a magyar állampolgárságú diplomáciai kiküldöttek és állami ösztöndíjasok között számottevő és intenzív kapcsolat lett volna.

Hány magyar élt Kijevben 1986–1987-ben?

Az egyes források a kárpátaljai gyökerekkel rendelkező kijevi magyarság lélekszámát – 1989 végén, tehát az MKE megalakulása idején, – hol többszáz,[21] de legalább kétszáz főre,[22] hol száz-kétszáz családra teszik,[23] tehát leginkább a teljes észtországi kárpátaljai gyökerű, magyar nemzetiségű populáció súlyához hasonlítható. A hiteles létszám megállapítását jelentős mértékben megnehezíti, hogy – ha hihetünk *Vass Tibor* ezirányú tapasztalatának –, akkor még a Kijevben élő több száz kárpátaljai magyar között sem létezett nemhogy formális kapcsolat, de még egyszerű ismeretség sem.[24] Az biztos, hogy az MKE előkészítő ülésén mintegy hetven fő vett részt.[25]

Megítélésem szerint a magyar állampolgárságú diplomaták, vállalati kiküldöttek és felsőoktatási intézmények hallgatói ennél zártabb közösségeket alkottak, hiszen ők azzal a tudattal éltek a mindennapjaikat Kijevben, hogy ha letelik a tartós külszolgálatuk vagy a tanulmányaik ideje, előbb-utóbb visszamennek Magyarországra, valamelyest mindvégig idegen maradt számukra a szovjet környezet, ezért jobban egymásra is voltak utalva, mint az ukrainai szovjet valóságba született és részben már abban szocializálódott kárpátaljai magyarok.

Sajnos a rendelkezésre álló források alapján nem tudtam egészen pontosan megállapítani, hogy 1985 tavaszán, a csernobili atomerőmű reaktorának robbanása idején összesen hány magyar állampolgárságú kiküldött és egyetemi hallgató élt Kijevben. A Magyar Távirati Iroda 1985. május 5-i egyik jelentése egy meg nem nevezett forrásra hivatkozva azt állította, hogy a magyar kolónia tíz családból, összesen körülbelül 35-40 főből áll, és mintegy kétszáz magyar diák tanul Kijevben. [26] Ez az utóbbi adat első olvasásra talán túlzónak tűnik. Ha ugyanis abból indulunk ki, hogy *Boros Józsefnek*, a Művelődési Minisztérium főosztályvezetőjének 1985. május 22-i átirata alapján az 1984/1985-ös tanév második félévében a tárcának hatvanhat ösztöndíjasa tanult az ukrán fővárosban. [27] nem gondoljuk valószínűnek, hogy a helyi katonai felsőoktatási intézményekben a Honvédelmi Minisztérium ösztöndíjával dupla annyi magyar egyetemista tanult volna, mind az összes többi polgári felsőoktatási intézményben. Am ha az MTI ezen információját összevetjük a főkonzulátus 1989. záró beszámolójában feltüntetett adatsorral a hallgatói létszámra vonatkozóan, akkor ez a kétszáz fős hozzávetőleges létszám mégis csak reális lehet. Míg ugyanis 1989-ben a kijevi polgári egyetemeken és főiskolákon már csak 25 magyar ösztöndíjasa tanult, addig a katonai intézetekben 102. [28]

Nem rendelkezünk pontos statisztikával arra vonatkozóan sem, hogy 1986-ban a főkonzulátus mekkora apparátussal működött, hány diplomata és szolgálati útlevelel rendelkező adminisztratív és technikai alkalmazott dolgozott az állományában. Az 1986. évi konzuli beszámoló rögzíti, hogy rajtuk kívül a magyar állami vállalatok kijevi kirendeltségének képviselőit és családtagjait is a főkonzulátus regisztrálta a Külügyminisztérium Protokoll Osztályán, mint a főkonzulátus mellett működő vállalati képviselőket, sők ezzel megkapták azokat az exterritoriális jogokat, amelyekkel a főkonzulátus adminisztratív és technikai dolgozói is rendelkeztek. [29] Páldi András 1986-1987. évi politikai beszámolójából kiderül, hogy az 1987. július 1-jei állapotnak megfelelően a Külkereskedelmi Minisztérium és a Kereskedelmi Kamara egy-egy képviselője, a Metalimpex és a Lignitimpex cégek egy közös képviselője, a MALÉV és az Ikarusz egy-egy kiküldött dolgozott ebben a minőségben Kijevben, és az év tavaszán a Videoton is kereskedelmi képviseletet nyitott az ukrán fővárosban három magyar alkalmazottal. [30] A magyar állami kiküldöttek, diplomaták, vállalati képviselők és magyar honosságú személyek létszámának megállapításában az sem segít, hogy pontosan tudjuk, hány magyar gyermek tanult a honismereti iskolában az 1985/1986-os tanév második félévében. [31] hiszen nem állnak rendelkezésre arra vonatkozó információk, hogy ez a tizennégy nebuló hány családjhoz tartozott.

A Kijevi Magyar Főkonzulátus azokat a magyar állampolgárságú személyeket is nyilvántartotta, akik nem a főkonzulátus vagy az állami vállalatok kirendeltségeinek az alkalmazottai voltak, tehát nem állami kiküldöttek voltak Kijevben, hanem az ukrán gazdasági, kereskedelmi szférában helyezkedtek el. [32] Az 1986. évi konzuli tevékenységéről készített beszámoló szerint a konzuli kerületben, amely az egész Ukrán SZSZK területére kiterjed, az 1986. december 31-i állapotnak megfelelően összesen 146 ilyen magyar állampolgárt tartottak nyilván, akik közül mindössze heten éltek a fővárosban.

Ha összesítjük ezeket az információkat, akkor talán nem állunk messze a valóságtól, ha a kijevi kárpátjai magyar közösség lélekszáma legalább kétszáz, legfeljebb háromszáz főre, a magyar állampolgárságú kijeviek – a három kategória tagjai összesen: állami kiküldöttek, felsőoktatási hallgatók és nem állami kiküldöttek – létszámát megközelítőleg kétszázötven főre tesszük. Így azt mondhatjuk, hogy a csernobili katasztrófa idején legalább négyszázötven, legfeljebb ötszázötven magyar élehetett a robbanás helyszínétől 112 kilométerre.

Nyugalom vagy pánik?

Szabó János konzul 1986. május 28-i, tehát alig több, mint egy hónappal a csernobili reaktor robbanása után keltezett beszámolójában leszögezte, hogy alapvetően nyugodt légkör uralkodott a magyar kolónia tagjai körében a baleset után is, a főkonzul személyesen megtett mindent a diákok megnyugtatása érdekében, illetve az események nem zavarták a hivatali munkavégzést. [33] Ugyanezt kommunikálta a sajtó felé Monori István főkonzul is, a hazai orgánumok május 23-án rá hivatkozva közölték, hogy az Ukrajnában tanuló és szolgálatot teljesítő magyarok jó egészségre örvendek. [34]

Ha azonban megnézzük a mellékletben közölt forrásokat, korántsem tűnik ennyire egyértelműnek a kép. Azt konstatálhatjuk, hogy a reaktorban bekövetkezett „üzemzavaról” lábra kelt hírek inkább pánikreakciókat váltottak ki az emberekben. A magyar kolónián belül például sokan ennek tulajdonították a MALÉV-iroda vezetőjének és családtagjainak május 4-i hirtelen hazautazását, s önmagában ennek ténye is nyugtalanságot idézett elő a kolónia tagjainak soraiban. [35]

Április 26-a pénteki napra esett, s mivel a május 1-jei ünnepekkel négynapos munkaszüneti időszak vette kezdetét, az oktatás a felsőoktatási intézményekben csak május 7-én kezdett indult újra. A diákok közül ezért a legtöbben minden bizonnyal már az április 27-i hétfőig, de legkésőbb április 30-án kezdett hazautaztak Magyarországra. Egy forrásból kiderül is, hogy mindösszesen tíz egyetemi hallgató maradt ott, de a balesetről szóló hírek miatt időközben heten közülük is a hazautazás mellett döntöttek. [36] *Hári Károlynak*, a Belügyminisztérium III/III-8-as Osztálya vezetőjének egy jelentésében az áll, hogy az április 27. és május 3. között Magyarországra utazó hallgatók közül tizenötven engedély nélkül hagyták el az ukrán fővárost. [37] *Szilassy Attilának*, a Művelődési Minisztérium külföldi ösztöndíjas referensének tudomása szerint még a hazautazásokat követő két hétben is legalább 20-25 olyan magyar egyetemista volt, aki nem ment vissza Kijevbe, s kivárt. [38]

Az általam közölt iratok egy fontos tanulságát érdemes külön is kiemelni: alapvetően a Központi Fizikai Kutatóintézet (KFKI) szakembereinek óvatosságra intő állásfoglalását figyelembe véve a Művelődési Minisztérium illetékesei sem bíztattak arra minden kijevi magyar hallgatót, hogy sürgősen térjen vissza a Szovjetunióba. Alapvetően két olyan kategória volt, amelyek esetében lehetségesnek tartották az ideiglenes vagy tartós otthonmaradást. Úgy látták, hogy egyrészt azok, akik számára a sugárbiológiai méréseket végző szakemberek sem javasolták a visszatérést, családi okokra hivatkozva meghosszabbíthatnák/meghosszabbíthatják a magyarországi tartózkodásukat. Másrészt nyilván voltak olyanok is, akik a kialakult helyzetben egyáltalán nem akartak visszatérni. A minisztériumban eleinte úgy gondolták, hogy diplomáciai úton, vagyis a főkonzulátus segítségével el lehet intézni számukra az utóvizsgák letételét ősszel vagy a teljes évhalasztást. [39]

Végül azonban azt, hogy a hallgatók mindegyikének folytatnia kell a tanulmányait, az ukrán fél kategorikus álláspontja megkérdőjelezhetetlenné tette. A főkonzulátus május 14-i távirata szerint, amely arról is tudósít, hogy a hallgatók zöme addigra visszatért Kijevbe, az Ukrán SZSZK Felsőoktatási Minisztériuma nem látta indokoltnak a hallgatók távolmaradását. Az volt az álláspontjuk, hogy aki nem tér vissza, az a hiányzása az egy hónapot meghaladja, vizsgakötelezettségének nem tesz eleget, kizárják a felsőfokú oktatási intézményből. Megfelelő indok esetén ukrán részről arra látták lehetőséget, hogy a vizsgákat, beszámolókat előre hozzák, és a vizsgaidőszak megkezdése előtt leadják. [40] vagyis nyilván az őszi utóvizsgák lehetőségére vonatkozó felvetést is visszatükrözték.

Elgondolkodtat, hogy ha a hazatért diákok egy részén elvégzett sugárbiológiai mérések nem is igazolták az akut fertőzöttség meglétét, [41] a kijevi magyarok körében eluralkodó félelmek légkörében a Művelődési Minisztérium miért utaztatott ki július 16-tól 145 magyar fiatal a Szovjetunióba 1986. szeptembertől kezdődő egyetemi, főiskolai tanulmányaik előtti szokásos hathetes nyelvi, országméleti előkészítő táboraiba, amelynek helyszíne hagyományosan Kijev volt. Felsőéves orvoshallgatóként a Leningrádi Orvostudományi Egyetemen tanuló *Papp B. János* volt a tábor egyik diákvezetője és orvosa. Ő egy vele készült 1999. évi interjúban annak a véleményének adott hangot, hogy nem szabadott volna Kijev mellett táboroztatni a magyar diákokat. Úgy érvelt, hogy 1986. április 26-tól szeptember végéig a radioaktív szennyeződés folyamatosan került ki a légtérbe, s mivel csak szeptemberben készítették el a szarkofágot, [42] addig nem csökkenhetett a háttérsugárzás mértéke. Csernobilban a történetek után három évvel is háromszor, nyolcszor nagyobb háttérsugárzást mértek, mint a baleset előtti években, s a 30 kilométeres zárt zónán kívül, a radioaktív csapadéktól függően többek között Kijev környékén is foltos elhelyezkedésű sugárszint-emelkedést észleltek. Ebből az interjúból kiderül, hogy a baleset miatt többen kértek, s legfőképpen azt, hogy a hagyományokkal ellentétben a tábor helyszíne ne Kijev legyen. Az illetékesek azonban azt válaszolták erre, hogy a csernobili atomerőműben történtek nem jelentenek rájuk nézve semmiféle veszélyt. Papp B. meg is nevezi e tekintetben *Szilassy Attilát*, a Művelődési Minisztérium külföldi ösztöndíjasokért felelős osztályának vezetőjét és *Soós Pált*, a Moszkvai Magyar Nagykövetség oktatási felelősét, akik egybehangzóan így nyilatkoztak. [43]

Az általam publikált források alapján érdemes árnyalni a Papp B. János interjújából kialakuló képet. Nyilvánvaló ugyanis, hogy eleinte a Művelődési Minisztérium álláspontja sem volt egyértelmű a táboroztatást illetően, maga *Szilassy Attila* vetette fel kérdésként a Külügyminisztérium előtt, hogy nem kellene-e a szovjet partnerekhez fordulni annak érdekében, hogy az előkészítő helyszínét áthelyezzék máshova. [44] azzal érvelt, hogy amennyiben Kijev marad a helyszín, számitani lehet arra, hogy egyesek lemondják a részvételüket a táborban. [44]

A Művelődési Minisztérium őszi utóvizsgáztatásra és évhalasztásra irányuló pihentetőzésére adott ukrán reakciók azt is sejtetni engedik, hogy a táboroztatás helyszínének kérdését ugyancsak az ukrán fél álláspontja döntötte el. Mindamellett, hogy egy ilyen hagyományú tábor áthelyezése számtalan szervezési, adminisztratív, anyagi, s nyilván diplomáciai problémát is felvetett, s azok jórészt a szervező állam oktatási intézményét (intézményeit) terhelték, a korábbi helyszín megtartását presztízs szempontok is indokolhatták. A baleset utáni szovjet kommunikációs stratégia leginkább arra irányult, hogy elfedje a súlyos tragédia valós mértékét, a humán és természeti környezetben okozott károk méreteit. [45] Teljes hírzárlat volt érvényben arról, hogy a robbanás következményeként és az elhárítási munkálatokból eredően mekkora volt az áldozatok tényleges száma. A szovjet szervek igyekeztek dezavualni a felszabaduló radioaktivitás valós veszélyét. [46]

Azt, hogy a magyar minisztériumokban megértéssel viszonyultak a Kijevben élő magyar kiküldöttek és felsőoktatási hallgatók aggodalmaikhoz, s talán rugalmasabban álltak volna az igényeikhez, érzékeltesen tükrözi, hogy Páldi András a budapesti és csernobili ismerősei, Csernobili veszélyeire figyelmeztette, le akarták beszélni arról, hogy elvállalja a kijevi megbízatását. [47] Meglepő volt számára, hogy még évek múlva is voltak olyan minisztériumi és vállalati szakemberek, akik nem voltak hajlandók néhány napos kiküldetésre Kijevbe utazni. A külügyben, Csernobilra hivatkozva, többen is visszatükrözték a tartós kijevi kiküldetést. [48] A főkonzulátus dolgozói között később, még 1987 folyamán is, állandó beszédtema volt a sugárzás, a félelem a betegségektől. A legenyhébb náthát is Csernobilnak tulajdonították. A szovjet kommunikációs stratégia kontraproduktivitását jelzi, hogy a főkonzulátus ukrán munkatársai naponta hozták a városban terjedő híreket, a titkosabbnál titkosabb információkat a sugárzás erősödéséről. Ő maga főkonzulként többször kért hivatalos információkat különféle minisztériumokban, de sehol sem kapott, emiatt a nyugtalanság 1986 őszen és télen csak egyet a kolónia tagjai körében. Ezért kérte, hogy küldjenek Kijevbe egy-két hazai szakembert, akik meg tudják nyugtatni a kolónia tagjait. [49] Ennek a külügyben eleget tettek, s így szervezték meg 1987. május 15-én *Turai István* orvosbiológus és *Nagy György* fizikus előadását és konzultációját a főkonzulátuson. [50]

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának munkatársa, *Csörsz Ibolya* hívta fel a figyelmemet arra a jómagamat további kutatómunkára inspiráló mozzanatra, hogy éppen a csernobili erőmű 4-es blokkjának robbanása idején egy feltehetőleg több száz főből álló magyar turistacsoport is Kijevben tartózkodott. Akkoriban ő maga is az IBUSZ idegenvezetőjeként dolgozott, s 1986. április 23-án egy kisebb létszámú csoporttal repült ki Leningrádba. 1986. április 28-án jöttek vissza Magyarországra, s nagyon meglepődtek azon, hogy a leningrádi repülőtéren szinte percek alatt átjutottak az ellenőrzésen, holott a szokásos procedúra általában órákig tartott. Miután hazaérkeztek, akkor mondták el a kollégái az IBUSZ-ban, hogy mi történt Csernobilban – amíg Leningrádban tartózkodtak, erről semmilyen tájékoztatást nem adtak nekik. Ugyanebben az időben négy kollégája egy különvonattal, úgynevezett „Béke- és Barátságvonattal”, egy nagyobb létszámú csoportot kísért Kijevbe. Őket sem tájékoztatták semmiről, sőt, még a május 1-jei felvonulásra is kivitték őket. Feltűnt nekik a városban járva, hogy mennyire alaposan mossák az épületeket. Az ukrán partnereik nem árulták el, hogy a sugárzennyelzés veszélye miatt teszik ezt, hogy a magyar turisták azt hitték, hogy

az ünnepség miatt van ez, vagyis az ukránok azt szeretnék, ha tisztább, szebb lenne a város. Amikor Csapnál jöttek át a határon és ott váraoztak órákig a vagonok átemelése miatt, akkor az egyikük ismerőse, egy vámtiszt mesélte el nekik, hogy mi történt Kijev közelében a kinti tartózkodásuk alatt.[51]

Csernobil, 2015. június. Lenin-plakát felirattal: „Célunk – a kommunizmus!”
Karácsonyi Dávid fotója.

[4]

Csernobil, 2015. június.
A szarkofág. Karácsonyi Dávid fotója.

Csernobil, 2015. június. Hotel Polisszja az egykori Pripjaty városában.
Karácsonyi Dávid fotója.

Csernobil, 2015. június. Az egykori pripjaty „Energetik” Kultúrpalota.
Karácsonyi Dávid fotója.

1.

Boros Róbertnek, a Művelődési Minisztérium főosztályvezetőjének[53] **átirata Birnbauer Józsefnek, a Külügyminisztérium I. Területi Főosztálya vezetőjének**

Budapest, 1985. május 22.

Művelődési Minisztérium
Ügyiratszám: 0014/11/1986

Szigorúan titkos!

Dr. Birnbauer József elvtársnak[54]
Főosztályvezető
Külügyminisztérium
Budapest

Kedves Birnbauer Elvtárs!

Hivatkozással Szilassy Attila elvtárral történt megbeszélésükre, az alábbiakban közlöm a Külföldi Ösztöndíjas Osztály tájékoztatóját a Kiebben[55] tanuló magyar ösztöndíjasokról:

„A folyó tanévben a Művelődési Minisztériumnak 66 ösztöndíjasa tanul Kiebben, 7 felsőoktatási intézményben; közülük 30 a Kievi Polgári Légiforgalmi Egyetemen. (Rajtuk kívül katonai főiskolán is tanulnak HM-ösztöndíjasok.)

A május elsejei négy napos tanítási szünet alatt többen hazajöttek, s közülük néhányan öntevékenyen jelentkeztek mérésre a KFKI-ben.[56] A mérést végző dr. András Andor osztályvezető olyan tájékoztatást adott, hogy csupán egy ösztöndíjasnak kell újabb kontrollra visszatérnie. Egyben azonban – nem hivatalosan – azt javasolták, hogy ha az itthon-tartózkodás tanulmányaikban nem gátolja a diákokat, jobb lenne 1-2 hetet Magyarországon tölteniük.

A fentiek ismeretében, valamint a Külügyminisztériummal történt konzultáció alapján a mellékelt telexet (I. sz. melléklet) adtam le május 6-án délelőtt. Tudomásom szerint az elmúlt 2 hétben 20-25 hallgató tartózkodott itthon, s a velük, valamint a szüleikkel történt beszélgetés során mindig azt javasoltuk, hogy ha egyetemi munkájuk megengedi, még ne utazzanak vissza. (A hallgatók közül a minisztériumban csak 14-en jelentkeztek.)

A főkonzulátus május 14-én kelt telexe azonban kategorikusan fogalmaz (2. sz. melléklet). Erről is tájékoztattuk az érdeklődő ösztöndíjasokat, ha nem is egyértelműen a főkonzulátus megfogalmazásában. Így minden bizonnyal többségük készül visszatérni Kiebbe, mert nem akarja elveszíteni a félét.

A KFKI munkatársai annak ellenére, hogy tudják, nincs közvetlen veszély, még ma is óvatosan fogalmaznak. Tartanak attól, hogy tiszta-e az ivóvíz, a kintlét milyen mértékben hathat a nők (különösen az állapotosok) egészségére, s továbbra is – ha arra lehetőség van – az időnyerést javallják.

A hallgatók további sorsával kapcsolatban a következő elképzeléseink vannak:

1) akik részére a sugárbiológiai kontroll szakemberei az itthon-tartózkodást ajánlják, családi okokra hivatkozva, esetleg maradjanak itthon;

2) a többiek részére határozottan javasoljuk a visszatérést a vizsgák letételére,

3) amennyiben a jelenlegi visszatérést nem vállalják, a következőket kérjük az intézményekkel elintézni:

-biztosítsák az őszi utóvizsgák letételét; vagy

-engedélyezzék az évkihagyást.

(Ez azért is fontos, mert egy hazai egyetemen való tanulás mindenképpen sok problémát vethet fel, a repülőmérnökök képzése pedig meg sem oldható.)

1) Akik itthon kívánják tanulmányaikat befejezni, arra módot kell adni. (Véleményem szerint a fiatalok többsége vissza akar térni, és ha félve is, de vállalja a visszatérést.)

2) Főkonzulátusunknak mindent meg kell tennie, hogy az ügyben segítséget adjanak a hallgatóknak.

Nagy gondot jelent az 1986. nyarán kiutazó új ösztöndíjasok jövője is. A következő tanévben 145 új hallgató kezd meg a Szovjetunióban tanulmányait, s részükre a nyári előkészítő tanfolyamot július 15.–augusztus 30. között a korábbi évekhez hasonlóan, a Kievi Állami Egyetem szervezi. A kérdés a következőképpen vetődhet fel:

1) Mindenképpen számíthatunk lemondásra, különösen, ha a tanfolyam Kiebben marad;

2) ez esetben elfogadjuk-e a lemondók átírányítási kérelmét hazai egyetemre? (erre ugyanis egyébként nincs lehetőség);

3) forduljunk-e kéréssel a szovjet partnerekhez az előkészítő színhelyének áthelyezésére?

Szilassy Attila s. k."[57]
Budapest, 1986. május 22.

Elvtársi üdvözléssel
Boros
(Dr. Boros Róbert)
főosztályvezető

a) Melléklet

Szilassy Attilának, a Művelődési Minisztérium Nemzetközi Ösztöndíjas Osztálya vezetőjének távirata Monori István kijevei főkonzulnak

Budapest, 1986. május 6.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége
Monori István főkonzul elvtársnak
Kiev

Tájékoztatom, hogy az ismert okok miatt Losonczy Attila, Losonczyné Kovács Katalin, Máté Béla, Keszthelyi Zoltán (KIIGA) és Keszthelyiné Kobzos Katalin (Mezőgazdasági Főiskola) két-három hétig itthon maradnak. Kérjük ezt jelezni az érdekelte felsőoktatási intézményeknek, kérni megértésüket, és azt, hogy hiányaik bepótlására legyen majd lehetőségük.

Amennyiben más ösztöndíjas hazai kivizsgálásra jelentkezne, kérem, hogy a Főkonzulátus azt segítse elő.

Budapest, 1986. május 6.
Szilassy Attila

b) Melléklet

Szabó János kijevei konzul távirata Szilassy Attilának

Kijev, 1986. május 14.

Kijev, 1986. május 14.

Tájékoztatom, hogy a kijevei felsőfokú oktatási intézetekben az oktatás a tanterv szerint folyik. A május elsejei ünnepségekre elutazott diákok többsége visszatért. Egyes kapitalista országokból itt tanulókat, továbbképzősöket, aspiránsokat hazarendeltek, annak ellenére, hogy az ellenőrzés náluk sem mutatott ki egészségre veszélyes mennyiségben felhalmozódott káros anyagot. A magyar diákok többsége visszatért és rendben folytatja tanulmányait. A Felsőoktatási Minisztérium véleménye szerint nem indokolt a hallgatók távolmaradása. Az az álláspontjuk, hogy aki nem tér vissza, [és] a hiányzása az egy hónapot meghaladja, vizsgakötelezettségének nem tesz eleget, kizárják a felsőfokú oktatási intézményből. Megfelelő indok esetén arra van lehetőség, hogy a vizsgákat, beszámolókat előre hozzák, és a vizsgaidőszak megkezdése előtt leadják.

49. Szabó János konzul

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1986-003082 (139. doboz) – Eredeti gépelt. A mellékletek másolatok.

2.

Szilassy Attila átírata Birnbauer Józsefnek

Budapest, 1986. május 22.

Művelődési Minisztérium
Ügyiratszám: 122/1986.

Külügyminisztérium

Birnbauer József főosztályvezető elvtársnak
Budapest

Kedves Birnbauer Elvtárs!

Szíves tájékoztatásul megküldöm a mai napon Kievi Főkonzulátusunknak, illetve Moszkvai Nagykövetségünknek leadott telexünk másolatát.

Budapest, 1986. május 22.
Eltvársi üdvözléssel:
Szilassy Attila
osztályvezető

Melléklet
Szilassy Attila távirata a Moszkvai Magyar Nagykövetségnek és a Kijevi Magyar Főkonzulátusnak
Budapest, 1986. május 22.

MNK Főkonzulátus
Monori István főkonzul
Kiev

MNK Nagykövetség
Soós Pál elvtársnak[58]
Moszkva

1) A tanfolyam létszáma 145 fő, ebből fiú 87, leány 58. A csoport július 16-án indul 8 órakor a Tiszával. A táborvezetőség létszámáról és összetételéről moszkvai nagykövetségünk tud tájékoztatást adni.
2) Korábbi telexeinkben jelzett hallgatók 1-2 napon belül visszaérkeznek és jelentkeznek a főkonzulátuson. Valamennyi visszatérő hallgató intézményeit szíveskedjen tájékoztatni, hogy mulasztásukat tekintsék igazoltnak, s adjanak meg minden segítséget, hogy vizsgáikat minél hamarabb megkezdhessék. Ha a vizsgák átütemezését kérnék – egy részét a júniusi vizsgaidőszakban, egy részét szeptemberben – főkonzulátusunk azt is támogassa.
A teljes május havi ösztöndíjat valamennyi hallgató kapja meg.

Budapest, 1986. május 22.
Szilassy Attila

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1986-003082 (139. doboz) – Eredeti gépelt. A melléklet másolat.

3.

Monori István kijevi főkonzul jelentése a Külügyminisztérium I. Területi Főosztályának az ukrajnai felsőoktatási intézményekben tanuló magyar állami ösztöndíjasok ügyeiért felelős Szabó János konzul beszámolójának felterjesztéséről
Kijev, 1986. július 2.

A Magyar Népköztársaság Főkonzulátusa
26/1/Sz. T./1986.
Készült: 4 példányban
Központ: 2 példány
NK Moszkva: 1 példány
Irattár: 1 példány

Szigorúan titkos.

Külügyminisztérium
I. Területi Főosztály

Mellékelten felterjesztem Dr. Szabó János ösztöndíjas felelős jelentését. A benne foglaltakkal alapvetően egyetértek. Szabó elvtárs az ösztöndíjas munkájával összefüggő jelentési kötelezettségének eleget tett. Egyéb területeken végzett jelentő munkáját a Központnak felterjesztett jelentései mutatják.

Monori István[59]
(Monori István)
főkonzul

Melléklet
Az ukrajnai felsőoktatási intézményekben tanuló magyar állami ösztöndíjasok ügyeiért felelős kijevi konzul, Szabó János beszámolója
Kijev, 1986. május 28.

26/1/Sz. T./1986.
Szigorúan titkos.
Tárgy: Munkámról beszámoló.

Jelentés
1986. május 28.

A főkonzulátuson beosztásom és munkaköröm az elmúlt évben nem változott. Feladatomban elsősorban az Ukrajnában tanuló magyar ösztöndíjas egyetemisták ügyeinek intézése, tanulmányi munkájának segítése, az oktatással kapcsolatos intézményekkel a kapcsolattartás. Továbbra is feladatomban volt a honismereti iskola szervezési teendői, a Nagy Honvédő Háború veteránjaival kapcsolatban is kaptam feladatot, és esetenként az Ukrajnában dolgozó magyar munkásokkal is volt konkrét megbízatásom. A konzuli munkát végző elvtárs távollétében ellátom a konzuli feladatokat is. Esetenkénti megbízatások szerint részt vettem az itteni KÜM által szervezett tájékoztatáson és a főkonzulátust képviseltem diplomáciai rendezvényeken is. Segítettem a főkonzul elvtársnak a biztonsági intézkedések kidolgozásánál az intézkedések betartásának ellenőrzésében, javaslatot tettem az ügyeleti beosztásra.

Az előző évhez hasonlóan idén is végeztem a meghatározott sajtótermékek figyelését és cikk írásával részt vettem hazánk eredményeinek az ismertetésében is.

A fenti területeken végzett munkámmal kapcsolatban az alábbiakat kívánom megemlíteni.

Az ösztöndíjasoknál a néhány évvel elkezdődött csökkenési tendencia tovább folytatódott, sőt az információink szerint az 1986/87-es tanévben az Ukrajnában tanuló diákjaink száma még kevesebb lesz.

Több főiskolán, egyetemen a következő tanévben magyar diák már nem fog tanulni. Így az Állami Egyetemen, az Idegennyelvű Pedagógiai Főiskolán. Jelentősen csökken a létszám a Polgári Légiforgalmi Mérnök Főiskolán is. A létszámcsökkenés okai felől nálunk is érdeklődnek az oktató területen levő kapcsolataink. Egyértelműen kifejezésre juttatták, hogy szívesen vennék, ha az itt tanulók létszáma nem csökkenne. A maguk részéről ezt kezdeményezik. Az ukrán és a magyar felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatokat nem tartják sem az egyetemeken, sem a Minisztériumban kielégítőnek. Szeretnék azokkal bővíteni, de a hivatalos kezdeményezést a mi részünkről várják. Ezekkel kapcsolatban javaslatot tettünk.

Értékelésem szerint a felsőoktatási intézményekben az illetékes szervek, személyek megértéssel foglalkoznak diákjaink ügyeinek intézésével, segítenek a gondjaik megoldásában. A diákjainkkal kapcsolatban figyelemreméltó panasz nem hangzott el. A KIIIGA[60] vezetése javasolta egy diákunknak a kizárását a nem megfelelő tanulmányi munkája miatt. (Az ügy még nincs lezárva). A műszaki egyetem egyik diákunk emberi magatartása miatt fordult panasszal a főkonzulátushoz. Az ügyet rendeztük. Bármikor fordulhattunk hozzájuk, mindig fogadnak és az ifjúsági vonalon dolgozó állami vezetőkkel is mindennapos a kapcsolatunk.

A főkonzulátus az oktatás terén dolgozókat a nemzeti ünnepünk alkalmából rendezett fogadásra meghívta, de külön is szerveztünk részükre fogadást. Az előkészítő tanfolyamokon vezető feladatot végző 3 főt pedig lakásomon láttam ebéden. Az oktatókat a nemzeti ünnepükön és más alkalmakkor (újév, nőnap, November 7., Május 1.) üdvözlő-lappal is köszöntjük.

Vidéki városokban lévő egyetemek vezetőivel elsősorban levelezés útján tartjuk a kapcsolatot. Az elmúlt évben személyesen Harkovban három egyetemet kerestem meg és folytattam tájékozódó megbeszélést a diákjainkkal foglalkozó tanárokkal. (Külön jelentést készítettem.) Harkovi tartózkodásom idején látogatást tettem a megyei tanács elnökénél és titkárnánál is.

A kijevi diákokkal a kapcsolatomban mindennapos, de a Lvovban, Harkovban, Odesszában dolgozó diákok képviselőivel is legalább félévenként találkozom, így az ő gondjaikat, problémáikat is ismerjük.

Az Ukrajnában tanuló diákjaink tanulmányi átlaga a Szovjetunióban tanulókéval felett van. A főkonzulátus a szabadidejük kulturált eltöltéséhez lehetőségein belül a feltételeket biztosítja. (Klub-helyisége átépítése, videózás biztosítása). Esetenként segítséget nyújt az élelmiszerekkel való ellátásukhoz is. A csernobili események után is a főkonzul elvtárs mindent megtett a diákok megnyugtatása érdekében. A politikai képzésük elősegítésére is történtek intézkedések – MLEE[61]

megszervezése, párnapos előadó biztosítása. A diákok részéről engedély nélküli hazautazás több alkalommal előfordult, de a KISZ segítségével ezt is sikerült csökkenteni. A moszkvai nagykövetségünk oktatási csoportjával jó munkakapcsolatunk van.

A honismereti iskolánkban a tanítási munkát két katonai intézetben tanuló felesége látta el. A Kijevben élő gyerekeknek hetenként tartottak foglalkozást, a vidéken élők pedig havonta egy alkalommal hívtuk be konzultációra. Sajnos a vizsgát a gyerekek májusi elutazása miatt nem tudtuk megtartani, azt öszre halasztottuk. A tanárok feladataikat lelkiismeretesen látták el. A honismereti oktatásban 14 gyerek vett részt. A tanárokkal rendszeresen találkoztam és a tapasztalatokról a moszkvai honismereti iskola igazgatóját is tájékoztattam.

A veteránokkal kapcsolatos rendezvények megszervezésében is részt vettem. Esetenként a főkonzul elvtárs megbízásából fogadtam egy-egy képviselőjüket, az általuk szervezett rendezvényeken képviseltem a főkonzulátusunkat. A kapcsolatunk elvtársi. Mindig szívesen jönnek hozzánk, érzik megbecsülésüket, de mindig szóba hozzák, hogy szeretnék meglátogatni azokat a helyeket, ahol annak idején harcoltak. Megjegyezték többször, személyesen, de levélben is, érdeklődtek még az idén is, hogy a magyarok a felszabadulásunk 40. évfordulója alkalmából miért nem adott [62] kitüntetések. Az idén is februárban filmvetítéssel egybekötött fogadást adtunk, a veteránok tiszteletére, ahol körülbelül 50 fő jelent meg.

A múlt évi szabadságom óta három alkalommal jártam Csernovciban, ahol találkoztam az építkezés vezetőivel, a városi, [a] kerületi tanács, az Inturiszt[63] elnökhelyettesével is, és az építésen dolgozóknak konzuli fogadóórákat tartottam. Az építkezés vezetői tájékoztattak a munkájukról, gondjaikról és feladatokról, amelyeket meg kell oldanunk. A konzuli fogadóórán esetenként 10-14 ember jelent meg. Többségük családi – nőiülés, áttelepülés, gyerek –állampolgársági ügyeinek intézéséhez kért tájékoztatást, segítséget. A helyszíni tapasztalatokról hivatalvezető elvtársat tájékoztattam. Véleményem szerint az odautazások hasznosak, eredményesek voltak.

A főkonzulátuson az elmúlt évben a konzuli munkát végző elvtárs szabadsága és más elfoglaltsága miatti távollétei alatt mintegy két hónapon keresztül elláttam a konzuli feladatokat is. Ezidő alatt a szokásos napi feladatok (vízumkiadás, házassági tanúsítvány, áttelepülési ügyek intézése) fordultak elő. Rendkívüli események nem adódtak.

A főkonzul elvtárs megbízásából részt vettem az itteni Szövetség, az Energetikai Minisztérium, [a] Terhivatal, a Felsőoktatási Minisztériumban, a Komszomolnál szervezett tájékoztatókon.

Az ott elhangzottakról szóban tájékoztattam a főkonzul elvtársat, illetve arról írásos feljegyzést készítettem.

A főkonzulátus napi munkájában is folyamatosan részt vettem, így a napi megbeszéléseken, ahol én is rendszeresen ismertetem az általam figyelt sajtóban megjelent magyar vonatkozású, vagy más szempontból figyelmet érdemlő híradásokat.

A főkonzulátuson szervezett fogadásoknak, rendezvényeknek én is résztvevője vagyok és az azzal kapcsolatban részemre meghatározott feladatokat ellátom. Előfordult, hogy a főkonzulátus vezetőjének, vagy helyettesének távolléte, illetve akadályoztatása miatt én képviseltem a főkonzulátusunkat.

A bolgár, mongol főkonzulok elutazása alkalmából és a kubai nemzeti ünnep alkalmából rendezett fogadásokon vettem részt. A fogadó állam protokollja által szervezett rendezvényeken, ahová meghívót kaptam, mindenütt a meghívásnak megfelelően eleget tettem.

Felszabadulásunk évfordulója alkalmából én is készítettem két cikket, amelyek a helyi lapokban jelentek meg, az egyik február 13-án, a másik április 4-én.

Mint biztonsági felelős is végeztem feladatot, arról külön jelentést készítek.

Véleményem szerint az elmúlt évben a kapcsolataim köre az előző évhez viszonyítva szélesedett és több területen el is mélyült. A fogadó országban lévő, velem hasonló témákkal foglalkozó diplomatákkal a kapcsolatam az itteni szokásoknak megfelelően alkalmoszerű. Ha szükséges, csak akkor, vagy közös rendezvényeken találkozunk.

A magyar kolónia tagjaival a kapcsolatunk (feleséggel együtt) megítélésem szerint normális, a társadalmi rendezvényeken, hivatalos eseményeken részt veszünk és a kapott feladatokat végrehajtjuk.

Úgy vélem, hogy a szűkebb kolónián belül a hangulat jó, a munkában észlelhető az egymás segíteni akarása. Az eredményes munka végzésének a feltételei adódtak.

A fenti véleményemet látszik igazolni az is, hogy a csernobili események sem zavarták meg a munkánk végzését. Mindenki megfontoltan, felelősségteljesen látta el a munkáját.

(Dr. Szabó János)

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1986-003796 (140. doboz) – Eredeti gépelt. A melléklet másolat.

Páldi András kijevi főkonzul jelentése Várkonyi Péter külügyminiszternek a kijevi magyar kolónia helyzetéről a csernobili katasztrófát követően. Kijev, 1986. május 19.

[8]

[9]

[10]

[11]

[12]

[Tovább a galéria oldalára](#) [13]

41/SZT/1987

Készült: 5 példányban

Kapja: 2 példány KÜM

1 példány KÜM PB

1 példány Nk[64] Moszkva

1 példány Saját

Kijev, 1987. május 19.

Tárgy: Csernobil és a kijevi magyar kolónia

Várkonyi Péter elvtárs[65]

külgéminiszter

Budapest

A csernobili robbanás utáni napokban és hetekben a Kijevben élő és dolgozó magyarok – ugyanúgy, mint a kijevi lakosok – csak hiányos hivatalos információkat kaptak. Az intézkedéseknek megfelelően becsukták az ablakokat, ritkán mentek ki az utcára, naponta porszívóztak és felmosták a lakásokat, óvakodtak a tej és zöldségfélék fogyasztásától stb. A szovjet szervek – Monori István, akkori főkonzul közbenjárására – megmérték a magyarokat is, de csak azt közölték, hogy a kapott sugárdózis nem éri el a „normát”, ami nem nyugtatott meg senkit.

A főkonzulátusról senki, de a kereskedelmi képviselők és diákok közül többen hazautaztak ellenőrző vizsgálatra. Utána mindenki hazajött.

Tény, hogy a magyarok között volt nyugtalanság (ami természetes), de semmiféle pánik nem volt tapasztalható. Csernobil miatt senki se ment haza, tanulmányait senki sem szakította meg, olyan körülmények között, amikor Kijevből, aki csak tudott, eltávozott. Ez a magatartás elismerést érdemel.

Ősszel mindenki megnyugodva kezdte el a munkát és a tanulást, abban a tudatban, hogy a veszély elmúlt. A hivatalos szervek arról beszéltek, hogy a falevelek lehullása majd éjs[66] a hó elolvadása után lényegében megszűnik Csernobil minden következménye. Ahogy azonban közeledett és megjött a tavasz, a nyugtalanság mind a városban, mind a kolóniában egyre nőtt. Taggyűléseinken, szakszervezeti értekezleteken újra és újra felvetették, hogy tenni kell valamit, mert a helyzet nem javul. A fokozódó nyugtalanság oka egyrészt az volt, [hogy] a városban szerzett mérőműszerekkel egyesek rendszeresen mért adatai azt mutatták, hogy tavasszal a sugárzás szintje nem volt kisebb, mint ősszel, másodsorban a hatóságok túlságosan optimista nyilatkozatokat tettek, miközben – többen tudtak arról, hogy – a kijevi vezetők, tudósok egy része Ukrajna déli vidékeiről hozatja családjá részére az élelmiszert, harmadszor szaporodtak a városban a hírek a folytatódó sugárzásról és a különleges gyógymódokról. A hírek zűrzavara egyre nőtt.

Még olyan „bizalmas” közlés is eljutott hozzánk, hogy az egész erőművet leállítanák, mert nem biztonságos, de mivel innen kapják a KGST-országok az áramot, a SZU[67] kénytelen működtetni.

Növelte a bizonytalanságot néhány olyan tény, amelyre senki se tudott megnyugtató választ adni. Ilyenek voltak például:

- Ősszel megszüntették a piacokon az élelmiszerek vizsgálatát, a tél folyamán viszont újra bevezették.

- Az ősszel fűrt artézi kutakat a tavasszal működőképessé tették, az utcákon csapokat szereltek fel, miközben állandóan azt hangoztatták, hogy a víz egészséges és iható.

- Megtiltották a gombaszedést az erdőben és a gomba piaci árusítását.

A nyugtalanság csillapítása és a sugárveszély méreteinek és esetleges biológiai következményeinek megértése céljából arra az elhatározásra jutottunk, hogy hazai segítséget kérünk. Ezért felvetettük gondjainkat Rajnai elvtársnak,[68] Juhász elvtársnak a PB titkárnak és a Szakszervezeti Bizottságnak. Mindenütt megértésre találtunk és az ő segítségével került sor két hazai szakember kijevi utazására.

Ilyen előzmények után, május 15-én dr. Turai István orvosbiológus, az Országos Sugárbiológiai Intézet tudományos munkatársa és dr. Nagy György fizikus a KFKI tudományos munkatársa tájékoztatót és konzultációt tartott a kijevi kolónia számára.

Az előadók nagy tudományos felkészültséggel, hazai és nemzetközi mérések adatainak felhasználásával, a sugárveszély fizikai és biológiai problémáinak részletes ismertetésével világossá és érthetővé tették, hogy Kijevben nyugodtan lehet élni és dolgozni; Csernobil következményei és egészségre káros hatása nem magasabb, mint Kelet- és Közép-Európa legtöbb államában. Különösen hatásos és meggyőző volt az, hogy mindenkinek megmutatták a múlt évben rajta mért adatokat. Megjegyezték, hogy némelyik helyi intézkedést, például az ablakok bezárását szükségtelenné tartják.

Megmagyarázták azt is, hogy a talajban maradt sugárzó részecskék csak nagyon minimális mértékben kerülhetnek a növénybe, ezért a zöldségfélék és a tej is szabadon fogyasztható. Ez azért is fontos volt, mert többen, főként kisgyerekek, azt kérték, hogy szervezzük meg a tej és a zöldségfélék Magyarországról történő rendszeres szállítását.

A konzultáció során a kolónia tagjai nagyon sok – mintegy 30 – kérdést tettek fel, többek között a következőket:

- A tejfogyasztás következtében nem halmozódik-e a szervezetben a sugárdózis és veszélyes lehet-e a terhes nőkre?

- Ha tényleg nincs veszély, akkor a szovjet szervek miért tartják még mindig fenn a régi korlátozásokat, a piaci ellenőrzést, a városba való beutazás ellenőrzését, még a déli bevezető utakon is stb.?

- Milyen élelmiszerek fogyasztása a legbiztonságosabb?

- A HVG 1987. május 2-i száma azt írta, hogy „Minszk és Gomel városokban a háttérsugárzás mértéke a megengedett határon belüli, Kijevben annál némileg magasabb.”[69] Ilyet szovjet újságokban nem olvastunk, mi itt az igazság, mit jelent a „megengedett” szint?

- Hordhatjuk-e az eddig használt ruhákat és cipőket? Némelyik használati tárgy (szék, szőnyeg stb.) saját mérés szerint magas sugárszintet mutat. Használjuk-e vagy dobjuk ki, a használata milyen következményekkel járhat?

A kolónia tagjainak nagy érdeklődését mutatta, hogy a konzultáció 4 órán keresztül tartott. Nagyhatású és megnyugtató volt mindkét szakember széleskörű szakismerete, világos válaszaik, gyakorlati tanácsaik. Azt ajánlották, hogy aki szükségesnek tartja, a nyári szabadság idején keresse fel valamelyik intézetet, ahol a szükséges méréseket elvégzik és közlik annak eredményét is. Vigyék be azokat a ruhákat és cipőket is, amelyek ellenőrzését szükségesnek tartják.

A hallgatóságban csak egy hiányérzet maradt. Felszólalásaikban elmondták, hogy teljes megnyugvást az jelentett volna, ha a szakemberek mérőműszerekkel a használati tárgyakat és a lakásokat is megmérték volna.[70]

Úgy gondolom, hogy a tudományos érvek, a tudományos intézetek által ismert mérési adatok és gyakorlati tanácsok elégséges mértékben megnyugtatták a Kijevben élő magyarok túlnyomó többségét arról, hogy Csernobil nem veszélyezteti sem az övék, sem gyermekeik egészségét.

Tájékoztatóként közlöm, hogy az ukrán egészségügyi miniszter[71] cikket írt az Esti Kijev című újságban,[72] amelyben elítélte az ukrán szervek tájékoztató tevékenységét és egyes intézkedését Csernobillal kapcsolatban. Azt írta, hogy a veszélyt erősen eltúlozták, nem adtak a helyzetről teljes információt, zsonglörködtek a terminológiákkal, az emberek számára ismeretlen és érthetetlen mértékegységekkel. Kifejtette, hogy semmivel sem indokolható, sok esetben helytelen tanácsokat osztogattak a lakosságnak, például ne menjenek ki az utcára, órákon keresztül kell mosni a gyümölcsöt, ne nyissák ki az ablakokat. A miniszter szerint, ezek okozták az emberekben kialakult állandó riadalmat, az úgynevezett radiofóbiát, a sugárbetegségtől való félelmet. Sajnálatos – írta – hogy az intelligencia[73] jelentős része is e radiofóbia rabja lett.

Páldi[74]

(dr. Páldi András)

főkonzul[75]

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1987-003019 (130. doboz) – Eredeti gépelt.

[1] Ezúton szeretnék köszönetet mondani Karácsonyi Dávidnak és Csörsz Ibolyának a forrásközlemény elkészítéséhez nyújtott önzetlen segítségükért.

[2] Erre elsősorban lásd: „*Ez a sugárzás nem ismer határokat*”. *Dokumentumok a csernobili katasztrófa magyarországi következményeiről*. Szerk.: CSEH GERGŐ BENEDEGÚZ–HAÁSZ RÉKA–KATONA KLÁRA–RING ORSOLYA–TÓTH ESZTER. Budapest–Pécs, 2018. A magyar kormányzati és pártszervek katasztrófát követő társadalmi kommunikációjára lásd: KÉKESDI-BOLDOG DALMA: „A szovjet elvtársak nem adnak tájékoztatást”. A csernobili atomkatasztrófa utáni intézkedések Magyarországon és a baleset hazai médiareprezentációja. *Betekintő*, 2020. 4. sz. 7–29.

[3] Erre a teljesség igénye nélkül lásd az alábbi kiváló összefoglalót: BALÁZS BÁLINT–KÁRDOS PÉTER–KORITÁR ZSUZSANNA–PERGER ANDRÁS–SIPOS ZOLTÁN: *30 év sugárzás. In memoriam Csernobil*. Budapest, 2016.; Csernobil demográfiai következményeire a legteljesebb összefoglaló: KARÁCSONYI, DÁVID–HANAOKA, KAZUMASA–SKRZYZHEVSKA, YELIZAVETA: Long-Term Mass Displacement – The Main Demographic Consequence of Nuclear Disasters? In: *The Demography of Disasters. Impacts for Population and Place*. Ed.: KARÁCSONYI, DÁVID–TAYLOR, ANDREW–BIRD, DEANNE. Darwin, 2021. 20–22, 27–32, 41–48.

[4] Viszonyítási pontnak a Szovjetunió történetében utóljára, 1989-ben végrehajtott általános népszámlálást tarthatjuk, mely szerint a város lakossága 2.587.945 fő volt. Lásd: *Naszelenyie SZSZSZR. Po dannim vszjeszojznoj perepisi naszelenyija 1989 g.* Red.: BOLDIRJEV, VLAGYIMIR. Moszkva, 1990. 22.

[5] Lásd a 3. és 4. sz. iratot.

[6] BOTLIK JÓZSEF–DUPKA GYÖRGY: *Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991*. Budapest–Szeged, 1991. 75.

[7] Ukránul: Lviv, az Osztrák–Magyar Monarchia óta használatos német és magyar elnevezése: Lemberg. Itt, és a későbbiekben is a szovjet közigazgatásban hivatalos orosz nevét fogom használni.

[8] A hrucscsovi és brezsnyevi időszak jellemző tendenciája volt, hogy orosz értelmiségiek nagy számban telepedtek át a balti államok fővárosaiba, s különösen Tallinnba, ahol jelentős szerepet játszottak az orosz nyelvű művelődési infrastruktúra létrehozásában. Lásd: BERECZKI ANDRÁS: *Az észti állam és az orosz kisebbség. Limes*, 2011. 3. sz. 60.

- [9] Szemléletesen érzékelteti ezt a megállapítást Páldi András kijevi főkonzul 1989. szeptember 19-i jelentése. Eszerint a diplomata éppen a szabadságát töltötte Tallinnban, amikor az utcán sétálva véletlenül magyarul beszélő emberekbe botlott. Megismerkedtek egymással, s rögtön megszervezték számára egy találkozót az észtországi magyarokkal, amelyen huszonöt fő vett részt. Érdemes szó szerint is idézni azt a részt a dokumentumból, amely a fent említett jelenségre vonatkozik: „Elmondták [az észtországi magyarok – S. A.], hogy legtöbben az egyetem elvégzése után maradtak Észtországban, mert itt sohasem érezték nemzetiségi megkülönböztetést. Vannak olyanok is, akik fizikai munkások, de Kárpátján nem kaptak megfelelő munkát.” Lásd: HU-MNL-OL-XIX-J-1-k-1989-8907. (110. doboz). [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államigazgatás felsőbb szervei, Külügy, Külügyminisztérium, Adminisztratív iratok]
- [10] Rajnai Sándor moszkvai nagykövete jelentése a Külügyminisztériumnak. Moszkva, 1989. január 12. HU-MNL-OL-XIX-J-1-k-1989-781/l. (112. doboz). A jelentés megemlíti azt is, hogy 1988. december 17-én Rigában is összehívták a megalakítandó magyar kulturális társaság előkészítő ülését, amelyen tíz fő vett részt.
- [11] Maklári György leningrádi főkonzul jelentése a Külügyminisztérium I. Területi Főosztályának. Leningrád, 1989. november 3. HU-MNL-OL-XIX-J-1-k-1989-10351. (112. doboz).
- [12] Minden bizonnyal Lvovban alakult ki az idők folyamán a legnagyobb kárpátjai magyar kolónia, az általam fellelt és ezzel kapcsolatban elsődleges orientációs pontként szolgáló forrás szerint mintegy „ötödfélszáz” – azaz négyszázötven – fővel. DÁNIELISZ ENDRE: Lemberg és Kijev mai magyarjai. *Erdélyi Napló*, 1992. december 3. 6.
- [13] TURÁNYI JÓZSEF: Igazi sikertörténet. Huszonnyolc éves az MKE. *Kárpáti Igaz Szó*, 2017. december 19. 4.
- [14] Fodó Sándor emiatt 1989. május 28-án levelet is írt Mihail Gorbacsovnak, az SZKP KB főtítkárnak. Lásd: HU-MNL-OL-XIX-J-1-k-1989-6710. (112. doboz).
- [15] VASS TIBOR: A Dnyeper partján ütöttek táborn. In: *Magyarok Kijevben. Fejezetek a magyar–ukrán kapcsolatok történetéből a IX. századtól napjainkig*. Szerk.: MAGYAR ÁRPÁD ISTVÁN. Kijev, 2018. 237.
- [16] Lásd erre például a Szopkó László közgazdászsal és Petneházy Gyula villamosmérnökkel, az MKE későbbi elnökével készített interjúkat. MOLNÁR KATALIN: „Magyarnak lenni hivatás!” /Neves hazánkfiai/. *Ukrainai Magyar Krónika*, 2007. február 7. 5. TURÁNYI JÓZSEF: „Az elvállalt felelősség alól nem lehet kibújni!”. *Kárpáti Igaz Szó*, 2018. január 6. 10.
- [17] Megnyílt Kijevben a magyar főkonzulátus. *Népszabadság*, 1969. április 18. 9.
- [18] NEMES JÁNOS: Főkonzulátus Kijevben. *Népszabadság*, 1969. április 27. 2.
- [19] Páldi András éves politikai záróbeszámolója. Kijev, 1987. július 6. HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1987-003901. (126. doboz). [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államigazgatás felsőbb szervei, Külügy, Külügyminisztérium, TÜK-iratok]
- [20] Páldi a nyilván 1992 és 1996 között lejegyzett memoárjában úgy idézi vissza az eseményeket, hogy 1990-ben újághirdetések segítségével toborozták a helyi magyarokat az első előkészítő ülésre, és az akkor megalakuló „Kijevi Magyar Kulturális Szövetség” a KMKSZ helyi tagszervezete lett. PÁLDI ANDRÁS: *Egyre távolabb Moszkvától. Egy diplomata kijevi emlékei 1986–1992*. Budapest, 1996. 29. Ezt azonban a többi releváns forrás más megvilágításba helyezi. Eleinte valóban felmerült, hogy az MKE a KMKSZ fiókszerve legyen, ám végül az önállóság mellett tették le a garast, s az MKE később az 1991. október 5-én létrejött Ukrán Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) alakuló ülésének volt kezdeményezője és az egyik házigazdája. Vass: i. m. 325.
- [21] Uo. 324.
- [22] Uo. 327.
- [23] PÁLDI: i. m. 29.
- [24] VASS: i. m. 324.
- [25] PÁLDI: i. m. 29.
- [26] CSEH–HAÁSZ–KATONA–RING–TÓTH: i. m. 157–158.
- [27] Lásd a 2. sz. iratot.
- [28] Páldi András főkonzul beszámolója a Kijevi Magyar Főkonzulátus 1989. évi konzuli tevékenységéről. Kijev, 1990. február 13. HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1990-001243. (78. doboz).
- [29] Páldi András főkonzul beszámolója a Kijevi Magyar Főkonzulátus 1986. évi konzuli tevékenységéről. Kijev, 1987. január 13. HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1986-00651. (126. doboz).
- [30] Páldi András éves politikai záróbeszámolója. Kijev, 1987. július 6. HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1987-003901. (126. doboz). A főkonzul már ebben a beszámolójában azt prognosztizálta, hogy a kijevi magyar kolónia létszáma nőni fog. Igaza lett, ugyanis az 1989. évi politikai beszámoló rögzíti, hogy elsősorban annak köszönhetően, hogy 1989. március 1-jén megnyílt a Kijevi Magyar Kereskedelmi Képviselet, a magyar kolónia létszáma nőtt. A kereskedelmi kirendeltségen három minisztériumi kiküldött és 12 vállalat összesen 16 képviselője dolgozott, a magyar külképviseletek (főkonzulátus, kereskedelmi kirendeltség és a vállalati képviseletek) összesen hatvan szovjet állampolgárságú alkalmazottat foglalkoztattak. Páldi András főkonzul beszámolója a Kijevi Magyar Főkonzulátus 1989. évi konzuli tevékenységéről. Kijev, 1990. február 13. HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-1990-001243. (78. doboz).
- [31] Lásd a 3. sz. iratot.
- [32] Ilyen volt például Husztej Tibor, aki a Szolnok megyei Törökzentmiklós mellett született, tehát magyar állampolgárként került a Kijevi Kereskedelmi Főiskolára, majd családalapítás miatt véglegesen az ukrán fővárosban telepedett le. Lásd: B. Gy.: Magyarországról Kijevbe – Távolságok nélkül. /Emberek, sorsok/. *Ukrainai Magyar Krónika*, 2005. június 22. 4.
- [33] Lásd a 3. sz. iratot.
- [34] Idegenforgalmi tanácskozás Kijevben. Ezerkétszáz turista az ukrán fővárosban. *Magyar Hírlap*, 1986. május 23. 1–2. A hivatkozott rész: 2.
- [35] CSEH–HAÁSZ–KATONA–RING–TÓTH: i. m. 160–161.
- [36] Uo.
- [37] Uo. 175–176.
- [38] Lásd az 1. sz. iratot.
- [39] Uo.
- [40] Lásd az 1. sz. irat b) mellékletét.
- [41] A KFKI-ben tizenöt kijevi magyar hallgatót vizsgáltak meg. A pajzsmirigy aktivitás náluk 0,34 KBQ és 0,36 KBQ érték között mozgott, miközben a budapesti lakosoknál 1,6 KBQ értéket mértek. CSEH–HAÁSZ–KATONA–RING–TÓTH: i. m. 175–176.
- [42] A szarkofág valójában 206 nap alatt, november végére készült el, a technikai igénybevitelét csak 1986. november 30-án rendelte el a katasztrófa következményeinek enyhítésére alakított állami bizottság. Lásd: *Rosszjiskij nacionalnij doklad. 25 let Csernobilszkoj avarii. Itogi i perszpektivi preodolenija jejo poszledsztvij v Rosszii 1986–2011*. Red.: BOLSOV, LEONYID. Moszkva, 2011. 20.
- [43] RÉZ KATA: Orenburg, Tengiz után Csernobil? A katasztrófa idején száz egyetemistát küldtek Kijevbe. *Napi Magyarország*, 1999. július 31. 32. Ha a kijevi előkészítő tábort nem mondta vissza senki, akkor nem száz, hanem száznegyvenöt diák vett részt rajta.
- [44] Lásd az 1. sz. iratot.
- [45] A kompetens szovjet párt- és igazgatási szerveken belüli kommunikációra lásd az alábbi orosz nyelvű munka vonatkozó fejezeteit: KOPCSINSZKIJ, GEORGIJ–STEJNBERG, NYIKOLAJ: *Csernobil. Kak eto bilo. Preduprezszenyie*. Moszkva, 2011. Az 4-es blokk reaktorában bekövetkező robbanás technikai, fizikai előzményeire és a helyreállításra irányuló erőfeszítésekre vonatkozó tárgyilagos információkat 1992-ben publikálták először. Lásd: *Csernobil. Pjaty trudnih let. Szbornyik matyerialov o rabotah po likvidacii poszledsztvij avarii na Csernobilszkoj AESz v 1986–1990 gg*. Red.:

GUBANOV, VIKTOR. Moszkva, 1992.

[46] Erre érzékletes leírást találunk: KOVALEVSZKAJA, LJUBOV: *Csernobil „DSZP”. Poszledsvstvija Csernobilja*. Kijev, 1995. 33–66.

[47] PÁLDI: i. m. 20.

[48] Uo. 23.

[49] Uo. 21–22.

[50] Lásd a 4. sz. iratot.

[51] Csörsz Ibolya szíves közlése alapján.

[52] Az iratok eredeti tagolásán és szöveggépén nem változtattam. Az értelemzavaró központosítást és a helyesírási hibákat a mai helyesírási szabályok szerint javítottam. A gépelésből adódó egyes mechanikus hibákat vagy elütéseket, illetve egyes szavak régies alakját ugyanakkor meghagytam. A dokumentumok alján lévő eredeti aláírásokat, szignókat kurzíváltam. Az iratokban szereplő, ma is élő fizikusok és biológusok, a kijevi magyar egyetemi hallgatók, illetve a Művelődési Minisztérium szervezeti egységei vezetőinek nevéhez nem írtam életrajzi jegyzetet.

[53] Boros Róbert a Művelődési Minisztérium nemzetközi kapcsolatokért felelős osztályának főosztályvezetője volt.

[54] Birnbauer József (1931–2009): diplomata, 1982–1988 között a Külügyminisztérium I. Területi Főosztályának helyettes vezetője, majd vezetője. 1988-tól 1992-ig a moszkvai nagykövetségen szolgált első beosztottként, 1989. május 30-tól rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter.

[55] Sic! Itt és a későbbiekben is Kiev.

[56] Vagyis a Központi Fizikai Kutatóintézetben.

[57] Az akta belső oldalán Kővári Péter (1924–2006) külügyminiszter-helyettes (1984. szeptember 25-től 1988. novemberig) kézírásos pro domo bejegyzése olvasható: „*Javaslom Boros e[lv]t[árs] leveleinek másolatát Marjai e[lv]t[árs]nak is megküldeni. Kővári. V/27.*” Alatta Barity Miklós (szül.: 1929) külügyminiszter-helyettes (1985. november 1-től 1988. március 10-ig) által szignált gépelt szöveg: „*Az anyagot a Művelődési Minisztérium az MSZMP KB kérésére készítette. Nekünk csak tájékoztatás céljából küldték meg. Nem vagyunk illetékesek másnak megküldeni. V/29. B[arity].*”

[58] Soós Pál a moszkvai magyar nagykövetség oktatási ügyekért felelős tanácsosa volt, aki ebben a minőségében a magyar egyetemi hallgatók szovjetunióbeli tanulmányait is koordinálta. Lásd a *Lányok, Asszonyok* című magazin 1982. évi 2. számának 45. oldalán a *Barátság, Kapcsolatok, Találkozások* című rovatot.

[59] Monori István (1932–2016) diplomata, 1969-től főosztályvezető a Külügyminisztériumban, 1971–1975-ben a moszkvai nagykövetségen rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1978-tól 1983-ig a Külügyminisztérium Külpolitikai és Elemző Osztályának vezetője. 1983. május 10-től 1987. július 7-ig kijevi, majd 1993–1995-ben ungvári főkonzul. Részletes életrajzát lásd: BARÁTH MAGDOLNA–GECSENYI LAJOS: *Főkonzulok, követek és nagykövetek 1945–1990*. Budapest, 2015. 223.

[60] A Kijevi Polgári Repülőmérnöki Egyetem orosz nevének (Kijevszkij Insztitút Inzsenyerov Grazdanszkoj Aviacii) rövidítése.

[61] A Budapesten 1952. szeptember 13-án létrehozott, 1957-től országos hálózattal működő intézményrendszer, a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem nevének rövidítése. Az 1960-as évek első felétől kihelyezett tagozatai jöttek létre más felsőoktatási intézményekben, szakmai, művészeti egyesületekben. Magyar Népköztársaság külképviseletein dolgozók és a külföldi magyar ösztöndíjasok levelező oktatás keretében végezhettek el a stúdiumait.

[62] Sic! Egyeztetési hiba az eredetiben.

[63] Vagyis a szovjet állami utazási iroda.

[64] Vagyis: Nagykövetség.

[65] Várkonyi Péter (1931–2008) kommunista politikus, diplomata, 1969–1980 között miniszterhelyettesi, majd államtitkári rangban a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Tájékoztatói Hivatalának elnöke, 1980–1982-ben a *Népszabadság* főszerkesztője, 1982–1983-ban az MSZMP KB titkára. 1983. július 9. és 1989. május 2. között külügyminiszter.

[66] Sic!

[67] Vagyis a Szovjetunió.

[68] Rajnai Sándor (1922–1994): kommunista titkosszolgálati vezető, hírszerző, diplomata. 1957. áprilistól a Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztály helyettes vezetője. Az 1956. évi forradalom leverése után a Kádár-kormány megbízásából irányította a forradalom vezető személyiségeinek letartóztatását, Romániában ő tartóztatta le és szállíttatta onnan magyar vizsgálati börtönbe Nagy Imrét és társait. 1978–1982-ben bukaresti, 1982. augusztus 6-tól 1989. május 30-ig moszkvai nagykövet. Teljes életrajzát lásd: GECSENYI–BARÁTH: i. m. 242.

[69] A rövid cikk a lap *Hét nap* című képes hírosszefoglalójában jelent meg. Lásd: Csernobili évforduló. *HVG*, 1987. május 2. 9.

[70] Páldi András a visszaemlékezésében utal erre a mozzanatra. Azt írja, hogy a mérőműszerek kivételét a Külügyminisztérium tiltotta meg a kutatóknak, de megtudta azt is, hogy ezt Rajnai Sándor moszkvai nagykövet kérte a külügytől, mondván, a „szovjet elvtársak sértésnek vennék, velük szembeni bizalmatlanságnak tartanak, ha ellenőrizni akarnánk az ő adataikat.” PÁLDI: i. m. 22.

[71] Romanyenko, Anatolij Jefimovics (szül. 1928) orvosprofesszor, 1975. április 24-től 1989. november 10-ig az USZSZK egészségügyi minisztere.

[72] A miniszter cikke a *Vecsernyij Kijev* ukrán nyelvű kiadásának 1987. május 20-i, 115. számában jelent meg *Dozi i prognozi* („Dózisok és prognózisok”) címmel. A teljes cikket lásd: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistSources/Chornoby/1987/5/20/DoziIPrognozy.html>

[73] Vagyis az értelmiség.

[74] Páldi András (szül.: 1927): diplomata, 1977–1982 között a moszkvai nagykövetségen tanácsos, 1983–1986 között a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Osztályának vezetője, 1986. július 7-től 1992. március 21-ig főkonzul, a kijevi főkonzulátus vezetője, 1992. március 21-től november 10-ig kijevi nagykövet. Életrajzát részletesen lásd: GECSENYI–BARÁTH: i. m. 233.

[75] Az akta fedlapján az alábbi gépelt utasítás olvasható a nevek után a betekintésre vonatkozó dátumokkal és szignókkal: „Tájékoztatásra: Várkonyi e[lv]t[árs] (kérték) Barity elvtárs Kővári Péter elvtárs Varga István elvtárs Gonda Lajos elvtárs Kiss Imre elvtárs.” Az akta első oldalán az alábbi gépelt pro domo bejegyzés olvasható: „Tájékoztatási Főosztály megküldi: Kótai Géza, Medve, Ambrus János, Bartha, Tétényi, Boros Róbert elvtársaknak. 1987. V. 27. [Olvashatatlan szignó.]”

Címkék:

[csernobili katasztrófa](#) ^[14]

[sugárszennyeződés](#) ^[15]

[magyar–szovjet kapcsolatok a peresztrojka idején](#) ^[16]

[kijevi magyar kolónia](#) ^[17]

[magyar egyetemisták a Szovjetunióban](#) ^[18]

Kiadás: 22. évfolyam (2022) 3. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/robbanas-a-reaktorban-testkozelbol-a-csernobili-katasztrofa-es-a-kijevi-magyar-kolonია-1986-1987>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/robbanas-a-reaktorban-testkozelbol-a-csernobili-katasztrofa-es-a-kijevi-magyar-kolonია-1986-1987>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1.sz._.fortepan_84523.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/2.sz._.fortepan_15748.jpg

[4] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3.sz._.1.jpg

[5] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/4.sz._.1.jpg

[6] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/5.sz._.2.jpg

[7] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/6.sz._.1.jpg

[8] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/paldi-andras-kijevi-fokonzul-jelentese-varkonyi-peter-kulugyminiszternek-a-kijevi-magyar-kolonია/7szixj1j130d0030191page-0001.jpg>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/paldi-andras-kijevi-fokonzul-jelentese-varkonyi-peter-kulugyminiszternek-a-kijevi-magyar-kolonია/7szixj1j130d0030192page-0001.jpg>

[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/paldi-andras-kijevi-fokonzul-jelentese-varkonyi-peter-kulugyminiszternek-a-kijevi-magyar-kolonია/7szixj1j130d0030193page-0001.jpg>

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/paldi-andras-kijevi-fokonzul-jelentese-varkonyi-peter-kulugyminiszternek-a-kijevi-magyar-kolonია/7szixj1j130d0030195.jpg>

- [12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/paldi-andras-kijevi-fokonzul-jelentese-varkonyi-peter-kulugyminiszterek-a-kijevi-magyar-kolonia/7szixj1j130d.png>
- [13] <https://www.archivnet.hu/paldi-andras-kijevi-fokonzul-jelentese-varkonyi-peter-kulugyminiszterek-a-kijevi-magyar-kolonia>
- [14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/csernobili-katasztofa>
- [15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sugarszennyezodes>
- [16] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-szovjet-kapcsolatok-a-peresztojka-idejen>
- [17] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kijevi-magyar-kolonia>
- [18] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-egyetemistak-a-szovjetunioban>